

Kreativnost u nastavi¹

UDK 371.3:147.114(063)

Pregledni članak

Primljeno: 2. 7. 2011.

Prof. dr. sc. Ladislav Bognar²

Učiteljski fakultet u Osijeku
ladislav.bognar@os.t-com.hr

Sažetak

Od mnogobrojnih teorijskih pristupa kreativnosti ovdje izdvajamo tri: shvaćanje kreativnosti kao poremećaja, kao imanentne ljudske osobine te kao socijalno uvjetovane osobitosti pojedinca. Odnos škole i kreativnosti gledajući kroz povijesni razvoj nije bio idealan, a i danas mnogi kritičari škole ukazuju da ona više koči nego li razvija kreativnost. To je uvjetovano kako općom organizacijom odgojno-obrazovnog procesa, koji je teško uskladiti sa stvaralačkim procesom, tako i filozofijom škole koja je prvenstveno orijentirana na konvergentno mišljenje i postojanje „samo jednog točnog odgovora“. Danas se sve više prepoznaje značenje kreativnosti kako za osobni rast i razvoj poje-

¹ Pod nastavom ovdje mislimo na nastavu na svim razinama od osnovne i srednje škole do fakulteta. Presentacija ovoj temi je dostupna na <http://prezi.com/5fo7zqgsuzcw/kreativnost/>

² Ladislav Bognar je redoviti profesor. Cjelokupni znanstveno-istraživački rad vezan mu je za područje odgoja i obrazovanja. Najprije se bavio problemima odgojno-obrazovnog procesa u kombiniranim odjeljenjima, zatim primjenom igre u nastavi i koncepcijom početnog školovanja te inoviranjem osnovne škole. Devedesetih godina bavio se problemom mirovne edukacije, a sada radi na projektu „Poticanje stvaralaštva u cjeloživotnoj edukaciji učitelja“. Objavio je preko osamdeset znanstvenih i stručnih radova od čega 14 knjiga. Glavni je urednik časopisa „Život i škola“.

dinca, tako i uspješan razvoj svih društvenih djelatnosti pa i opstanak samog društva. Stvaralaštvo u nastavi treba omogućiti promjenom odnosa u kojoj su dobro došla neobična pitanja i inicijative, u kojoj se uči da svi problemi nisu riješeni, u kojoj je dozvoljeno činiti i pogreške, ali i primjenom pojedinih metoda i postupaka kojima se potiče kreativnost. Na nastavi za buduće učitelje, nastavnike i profesore kreativnost ima posebno značenje jer pruža modele za organizaciju i izvođenje nastave koja omogućuje i potiče kreativnost.

Ključne riječi: nastava u školi, nastava na fakultetu, poimanje kreativnosti, važnost kreativnosti, poticanje kreativnosti

Uvod

Među mnogobrojnim kritikama nastave, a posebno nastave na fakultetu, je i ona da nastava ne samo da ne razvija kreativnost nego je na određeni način i guši (Simplicio (2000.), Dryden i Vos (2001.), Mejer (2005.)). Budući da ljudi danas u školama provode veliki dio života (cijelo djetinjstvo i mladost) otvara se problem smisla nastave koja nije okrenuta razvoju jedne od najvažnijih ljudskih karakteristika, kreativnosti. „*Vjerujem da je kreativnost u odgoju i obrazovanju jednako važna kao i pismenost i trebamo se jednako prema njoj odnositi*“, kaže u svom izlaganju o kreativnosti engleski pedagog Ken Robinson, (video zapis http://www.ted.com/talks/lang/scr/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html dostupno 15.09.2011.) i nastavlja: „*Čvrsto vjerujem da odrastanjem ne postajemo kreativniji već sve manje kreativni. Obrazujemo se da ne budemo kreativni.*“

Kad je riječ o nastavi na fakultetu, gdje još uvijek dominira frontalna predavačka nastava koja se svodi na pasivnu slušalačku ulogu studenata, možemo reći da je situacija još i lošija nego li u školama. Poseban je problem nastava na fakultetima koji pripremaju buduće nastavnike jer daje loš primjer studentima, a poznato je da nastavnici više oponašaju nastavu svojih profesora nego što primjenjuju suvremene didaktičke i metodičke postavke. Detaljnije o tome u našem radu (Bognar i Kragulj, 2010.)

Različiti teorijski pristupi kreativnosti

Kreativnost kao poremećaj

Baveći se problemom psihički bolesnih ljudi psihoanalitičari su došli do spoznaje da su neki od njih vrlo kreativni. Mnogi pisci, glazbenici, pjesnici, slikari ili su u

dužem razdoblju svog života patili od psihičkih poremećaja ili su imali suicidalne tendencije koje su neki i ostvarili. Tako je Robert Schuman pokušao samoubojstvo, a umro je u umobolnici, Virginija Woolf se utopila u rijeci tako da je u džepove svoje haljine stavila kamenje. Vincent van Gogh se cijelog života teško nosio sa psihičkom bolešću, Maksim Gorki je pokušao suicid, a Ernest Hemingway je skončao život ubivši se iz lovačke puške. Branko Ćopić je skočio s beogradskog mosta, a suicidom je završila život i naša Ivana Brlić Mažuranić.

Jane Pürto (2004., str. 196-197) navodi imena 80 književnika koji su bolovali od depresije ili manične depresije od kojih su mnogi završili u psihijatrijskim ustanovama, pokušali samoubojstvo ili izvršili samoubojstvo. Među njima su Andersen, Balzac, Baudelaire, Byron, Dickens, Faulkner, Gogolj, Hesse, Ibsen, Pasternak, Puškin, Tolstoj, Turgenjev, Zola. Autorica navodi i rezultate pojedinih studija prema kojima su psihički poremećaji znatno učestaliji kod kreativnih pojedinaca nego li kod ostale populacije s kojima su uspoređivani. Po ovom shvaćanju kreativnost nije neka normalna pojava karakteristična za sve ljude nego anomalija koja je više znak bolesti nego zdravlja i psihičke stabilnosti.

Ako znamo da su izrazito kreativni pojedinci često ljudi koji se ne prilagođavaju svojim sredinama, koji ruše mnoge ograde i tabue i pritom nailaze na velike otpore i nedaće razumljivo je da mnoge od njih to i psihički slomi. Tako je Vincent van Gogh cijelog života živio u velikom siromaštvu i nije mogao svoje slike prodati ni za hranu, a danas se njegove slike prodaju za basnoslovne iznose od 50 i 80 milijuna dolara.

Malow (1976.) naglašava da kreativni ljudi ne žele svijet onakav kakav je danas. Oni žele drugačiji svijet. „*Oni nastoje biti nekonvencionalni, pomalo čudni i ne-realistični; često ih zovu nediscipliniranim, ponekad neegzaktnim; neznanstvenim, prema specifičnoj definiciji znanosti. Njihove kompulzivne kolege nazivaju ih djetinjastim, neodgovornim, divljim, ludim, spekulativnim, nekritičnim, emocionalnim itd. To zvuči kao opis nekog skitnice, boema ili ekscentrika. Ali naglašeno je da u ranoj fazi kreativnosti i treba biti kao boem, skitnica i ekscentrik... Ako želite biti racionalan, kontroliran i uredan u toj prvoj fazi procesa nikada nećete doći do kreativnosti*” (isto, str. 90).

Kreativnost kao imanentna ljudska osobina

Potpuno suprotan odnos prema kreativnosti imaju humanisti. Oni su pošli od hipoteze da je kreativnost imanentna svakom ljudskom biću. Kritizirajući psihoanalitički pristup koji svoje teorije gradi na proučavanju psihički bolesnih osoba oni su izučavajući zdrave i samoaktualizirane pojedince došli do zaključka da je krea-

tivnost jedna od njihovih bitnih karakteristika. Zapravo ona je pokazatelj da je neka osoba u potpunosti razvila svoju ljudskost.

Tako Carl Rogers (1969., str. 290) govoreći o potpunoj osobi (fully functioning person) kaže da je takva osoba uvijek kreativna: „*Svojom senzitivnom otvorenošću prema svijetu, svojim povjerenjem u vlastite sposobnosti da oblikuje nove odnose s okolinom, to je tip osobe iz koje proizlaze kreativni produkti i kreativni način života. Ona nije nužno prilagođena svojoj kulturi i najčešće nije konformist. Ali u svako doba i u svakoj kulturi ona će živjeti konstruktivno i u harmoniji koliko joj dozvoljava balansiranje sa zadovoljavanjem potreba. U nekim situacijama određene kulture može biti vrlo nesretna, ali će nastaviti biti svoja i ponašati se na način da osigura maksimalno moguće zadovoljavanje svojih najdubljih potreba.*“

Abraham H. Maslow (1976., str. 55) smatra „*da koncept kreativnosti i koncept zdrave, samoaktualizirane, potpuno humane osobe izgleda da sve bliže i bliže idu zajedno i možda postaju ista stvar.*“ Maslow je uočio sličnost između opisa karakteristika kreativnih osoba koje je naveo E. Paul Torrance i svojih opisa samoaktualiziranih osoba. Najprije je to zapazio jedan njegov student koji je usporedio popise karakteristika i na to ukazao Maslowu: „*Bili smo vrlo impresionirani s tablicom iz Torrancove knjige ‘Guiding Creative Talent’ u kojoj je on sakupio i sistematizirao sve karakteristike koje su se pokazale povezane s kreativnošću. Bilo ih je oko trideset ili više koje su se pokazale valjanim. Craig (student) je stavio te karakteristike u jednu kolonu, a u drugu listu karakteristika koje sam ja koristio u opisivanju samoaktualiziranih ljudi...Preklapanje je bilo gotovo savršeno. Bilo je dvije ili tri karakteristike od tih trideset ili četrdeset koje nisu korištene za opis psihološki zdravih ljudi, bile su jednostavno neutralne. Nije bilo ni jedne karakteristike koja bi išla u suprotnom smjeru, što znači, da gotovo četrdeset karakteristika, ili možda trideset sedam ili trideset osam koje su bile iste kao karakteristike psihološkog zdravlja – koje spadaju u sindrom psihološkog zdravlja ili samo-aktualizacije.*“

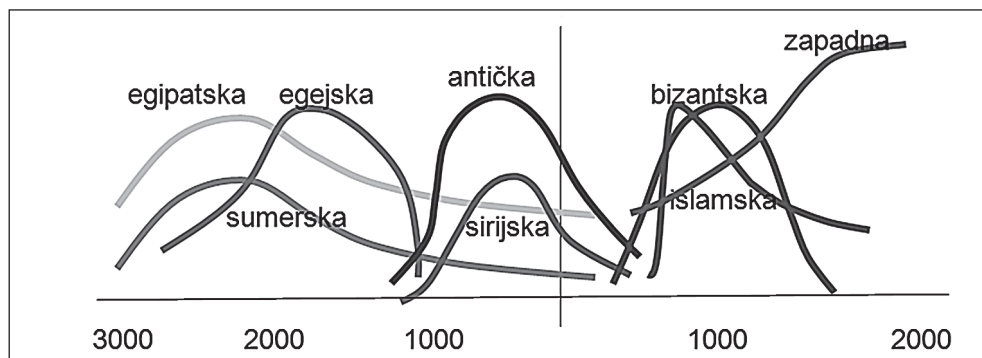
Maslow zaključuje, da bilo koji činitelj koji će razviti kreativniju osobu će učiniti također čovjeka boljim ocem, ili boljim učiteljem, ili boljim građaninom, boljim plesačem, ili boljim u svemu (isto, str.73).

Treffinger (1988.) je istražio i prezentirao različite definicije kreativnosti. Značajke kreativnosti variraju unutar i između ljudi i između disciplina. Niti jedna osoba ne posjeduje sve značajke, niti ih pokazuje cijelo vrijeme. Mnoge od tih značajki mogu biti naučene i odgajane. Kao rezultat toga, teško je predvidjeti koji učenici mogu postati kreativno produktivni odrasli. Treffinger i sur. (2002.) dijele popis značajki u četiri kategorije: stvaranje ideja, produbljivanje ideja, otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja i slušanje osobnog «unutarnjeg glasa».

Socijalna uvjetovanost kreativnosti

Društvene okolnosti u kojima ljudi ostvaruju svoje živote imaju veliki utjecaj na razvoj kreativnosti. Što je društvo slobodnije i demokratičnije to je i kreativnost prisutnija. Čak bi se moglo reći da je inovativnost jednog društva istovremeno i pokazatelj njegove slobode i demokratičnosti. Grčke državnice Sparta i Atena su tipičan primjer za to (vidi Anderson, 2002.). Sparta je bila totalitarno društvo koje je sličilo na vojni logor i svi njegovi stanovnici bili su militaristički odgajani kako bi mogli što bolje sudjelovati u ratovima. Atena je bila demokratsko društvo (ako izuzmemo robove) i njeni stanovnici sastajali su se na gradskom trgu gdje su se raspravljala sva životna pitanja i donosile odluke važne za život. Sve ono vrijedno što je stvoreno u znanosti i umjetnosti tog doba dala je Atena i ljudi koji su barem dio života proveli u Ateni.

Britanski povjesničar Arnold J. Toynbee 1934. u svom radu „A Study of History“ analizira rađanje, rast i propadanje dvadesetak većih civilizacija. On zaključuje da propadanje civilizacija nije povezano s gubljenjem kontrole nad okolinom ili vanjskim napadima nego slabljenjem tzv. „kreativne manjine“ koja prestaje biti sposobna da se nosi s novim izazovima.³ F. Capra (1982.) je u svom radu „The Turning Point“ taj proces nastajanja i nestajanja civilizacija prikazao vizualno (slika 1).

Slika 1: Nastanak i nestanak civilizacija na Sredozemlju (prema Capra, 1982.)

Zato mnogi autori upravo u razvoju kreativnog potencijala vide i perspektivu pojedinih društava. Tako Carl Rogers (1980., str. 353-355) tvrdi, da društva koja se zasnivaju na sljedećim vrijednostima nemaju budućnost:

- Država iznad svega
- Tradicija iznad svega

³ Prema: „A Study of History“, Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org>

- Racionalnost iznad svega
- Ljude držati pod kontrolom
- Status quo zauvijek
- Naša istina je jedina istina

Smatra da bi ova orijentacija vodila u daljnje sukobe, ratove i devastaciju prirode. Društva s ovakvom orijentacijom vode u pravcu vlastitog samouništenja jer nisu otvorena promjenama i novim rješenjima. Za optimističnu varijantu budućnosti potrebni su ljudi koji bi imali sljedeće karakteristike (isto, str. 350-352):

- Otvorenost za novo, drugačije i različito
- Autentičnost – težnja za vlastitom originalnošću i posebnošću
- Skepticizam prema sadašnjoj znanosti i tehnologiji usmjerenoj k devastaciji prirode i kontroli nad ljudima
- Želja za cjelovitošću – razvoj svih aspekata ljudske osobnosti
- Želja za intimnošću i potreba za novim načinom komunikacije
- Osobe procesa – shvaćaju da su promjene stalne i nužne
- Briga za druge – osjetljivost za probleme drugih ljudi
- Pozitivan odnos prema prirodi – ekološki osviještene osobe
- Kritični prema birokratiziranim institucijama – institucije trebaju služiti ljudima
- Protiv autoritarnosti – vjeruju u svoja iskustva i ne pokoravaju se vanjskim autoritetima
- Novac i materijalni status nije njihov cilj
- Težnja za spiritualnim unutarnjim mirom – njihovi heroji su ljudi kao Mahatma Gandhi, M. Luter King i Teilhard de Chardin.

A time dolazimo i do problema odgoja i obrazovanja. Maslow (1976.) smatra, da djecu moramo učiti da postanu kreativne osobe da su u stanju inovirati i improvizirati. Ne smiju se bojati promjena nego se moraju osjećati ugodno u promjenama i inovacijama, te ako je moguće (što je i najbolje) uživati u promjenama i inoviranju... Oni moraju biti ljudi koji se neće suprotstavljati promjenama nego ih trebaju anticipirati, i koji će uživati u tom izazovu. Svako učenje koje predstavlja jednostavnu aplikaciju prošlosti na sadašnjost, ili korištenje prošlih tehnika u sadašnjoj situaciji postaje besmisleno u mnogim područjima života. Edukacija ne može biti skoncentrirana samo na učenje nego i na razvoj osobnosti... Mi trebamo novu vrstu ljudskih bića koji su u stanju odvojiti se od prošlosti, koji se osjećaju jaki i hrabri s mnogo samopouzdanja da se u sadašnjosti nose s problemima na improvizirajući način bez prethodne pripreme.

Kreativnost u odgojno-obrazovnom procesu

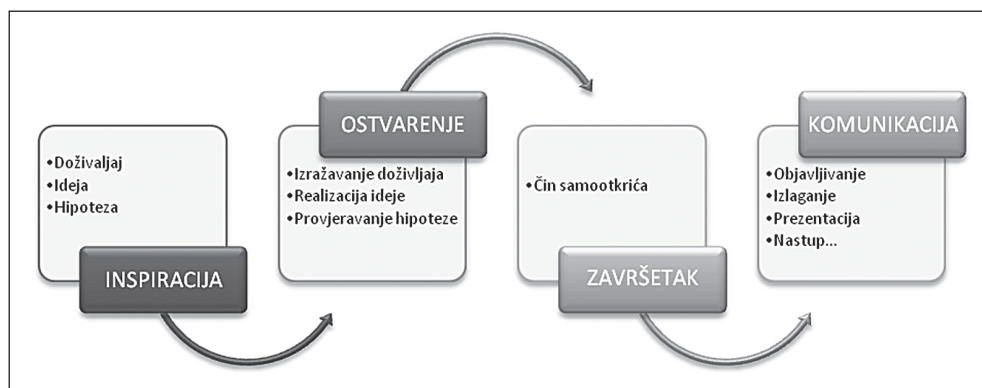
Škola i kreativnost

Bilo bi nepravедno reći da je škola mjesto gdje se kreativnost uopće ne razvija. Posebno kad je riječ o tzv. umjetničkim područjima ta nastava ne samo da omogućava nego i potiče kreativnost učenika. Međutim, mnogobrojne kritike koje se upućuju školi govore da škola po svojoj tradiciji nije mjesto gdje cvate kreativnost. Poznate su činjenice da istaknuti znanstvenici i umjetnici, koji su se dokazali kao vrhunski stvaraoci, u školi nisu bili prepoznati i čak su smatrani lošim đacima. Tako je Isac Newton imao u školi slabe ocjene, a za Thomasa Edisona je učitelj rekao da je toliko glup da ništa ne može naučiti. Za jednog od najvećih tenora Enrica Carusa je učitelj glazbe rekao da ne može pjevati jer nema glasa. Veliki kemičar Luis Pasteur je iz kemije imao osrednje ocjene.

Mnogi vrhunski stvaraoci imali su poteškoća u ostvarivanju zadataka koje postavlja škola i mogli bi se smatrati učenici s teškoćama. Tako su poremećaj čitanja (disleksiju) imali poznati dječji pisac Hans Christian Andersen, slikar i znanstvenik Leonardo da Vinci, kompozitor Wolfgang Amadeus Mozart, znanstvenik i inovator Thomas Edison, kompozitor Ludwig van Beethoven, slikar Pablo Picasso, glazbenik John Lennon.⁴ Svi oni po definiciji koja vrijedi danas u školi bili su učenici s teškoćama i vjerojatno svoj razvoj ne duguju školi nego nekim drugim okolnostima u kojima su odrastali.

Didaktička koncepcija, koju je još u 17. stoljeću utemeljio Jan Amos Komensky, nije u skladu s kreativnim procesom. Ako kreativni proces shvatimo kao što je prikazan na slici 2 jasno je da se on ne poklapa s predmetno-satnim sustavom po kojem se odvija nastava. Ako npr. učenik ili student pod nastavom matematike dobije neku glazbenu inspiraciju ili ako pod nastavom glazbe dobije neku ideju za novo matematičko rješenje teško će prijeći na ostvarenje te ideje ili inspiracije, a da ne ometa nastavu na kojoj upravo prisustvuje. Isto tako na nastavi na kojoj se očekuje da učenici budu kreativni i da slikaju, pišu pjesme ili priče teško je zamisliti da će svi učenici u isto vrijeme dobiti inspiraciju i prijeći na ostvarenje. Osim toga kreativni proces ima različito trajanje. Priča može imati nekoliko rečenica ali i veliki broj stranica. Za slikanje slike ili oblikovanje skulpture nekome će biti dosta nekoliko minuta, a druge će na tome raditi satima. Sve je to naravno inkompatibilno s nastavom podijeljenom u četrdesetpetminutne nastavne sate.

⁴ Vidi detaljnije: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_people_diagnosed_with_dyslexia

Slika 2: Kreativni proces

Ipak, i u tim okolnostima moguće je stvarati pedagoške situacije koje će poticati kreativnost. Još je šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća Paul E. Torrance (1965.) brojnim eksperimentima dokazivao da je moguće u nastavi poticati kreativnost.⁵ On smatra da sljedećih pet principa potiče kreativno ponašanje učenika (str. 43):

- Uvažavati neobična pitanja
- Uvažavati maštovite i neobične ideje
- Pokazati djeci da njihove ideje imaju vrijednost
- Osigurati vrijeme u kojem se ne vrednuje
- Spojiti evaluaciju s uzrocima i posljedicama

Implementiranje tih načela u nastavu podrazumijeva filozofiju nastave u kojoj učenike i studente ne učimo kako su svi problemi riješeni i samo treba naučiti točne odgovore i usvojiti gotova rješenja. Nasuprot tome hrabrimo ih da uočavaju probleme i postavljaju (često i nezgodna) pitanja, da shvate da još ima mnogo posla za mlade i sposobne ljude. To je nastava u kojoj nastavnik ne nameće svoje mišljenje i svoja rješenja nego je otvoren za različite nove mogućnosti.

Abraham H. Maslow (1976.) misli da bi se nastava svih predmeta trebala povesti za umjetničkim predmetima koji u znatnijoj mjeri potiču kreativnost: „*Ono za što sam ja zainteresiran*“, Kaže Malow, „*jest nova vrsta edukacije koju moramo razviti i koja ide k jačanju nove vrste ljudskog bića koje mi trebamo, osobe procesa, kreativne osobe, osobe koje znaju improvizirati, samopouzdana i hrabre osobe, auto-*

⁵ Vidi detaljnije: Torrance, E.P. (1974.). *Encouraging Creativity in The Classroom*. Dubuque, Iowa: Brown Company Publishers.

mne osobe. Povijesna je slučajnost da su učitelji umjetničkih predmeta prvi krenuli u tom smjeru. To bi se moglo ostvariti i u matematičkom obrazovanju i nadam se da će to i biti jednog dana. Sigurno je da se matematika ili povijest ili književnost danas još uvijek uče na autoritativan način usmjeren na memoriranje... Pitanje je kako djecu učiti da se suoče s ovdje i sada, kako da postanu kreativni ljudi koji su u stanju zauzeti kreativnu orijentaciju“ (95-96).

Naša iskustva u nastavi s budućim učiteljima pokazala su da takva nastava izaziva kod studenata oduševljenje, da je popraćena osmjesima na licima i da daje izvrsne i često neočekivane rezultate. Studentima je doduše potrebno jedno vrijeme da se naviknu na takvu nastavu koja bitno odstupa od uobičajene na koju su navikavani kroz cijelo svoje školovanje. Poneki su i zbunjeni jer misle da tako ništa ne uče (shvaćajući naravno učenje kao memoriranje činjenica) jer su ovdje često stavljeni pred probleme i situacije koje treba rješavati kao i u stvarnosti. No, takva nastava je moguća i nailazi na izvrstan prijem studenata. Prikaz rezultata istraživanja može se vidjeti u nizu naših objavljenih istraživanja od kojih izdvajamo Bognar i Kragulj (2009.), Kragulj i Somolanji, (2009.), Somolanji i Bognar, (2009.).

Postupci poticanja kreativnosti u nastavi

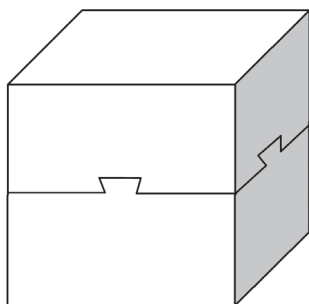
Pored Torranceovog pristupa koji zagovara mijenjanje odnosa i otvorenost za novo i drugačije danas je kreiran čitav niz metodičkih postupaka koji potiču kreativnost u nastavi kao što su morfološka analiza, oluja ideja, sinektika, bionika, renatalizacija,⁶ provokacije, umne mape, šest univerzalnih pitanja, kartice slučajnih pojmova, vođena fantazija, likovi iz bajki, činkvina, šest šešira itd. Opis ovih i mnogih drugih postupaka nalazi se na našoj stranici (vidi: <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=8>). Važno je da budući učitelji u nastavi na fakultetu ovladaju ovim postupcima kako bi ih i sami mogli koristiti u svojoj budućoj praksi.

U tom pogledu vrlo su zanimljivi radovi Eduarda de Bona (2008.) koji predlaže održavanje posebnog tečaja za poticanje kreativnosti. Njegove osnovne postavke su da pri rješavanju nekog problema treba tražiti veliki broj alternativnih rješenja ističući, da ako imamo samo dvije mogućnosti da svakako odaberemo treću ili da jednu ideju dobijemo danas, sutra nam dođe na um bolja, a najbolja – nikada. Za vježbanje u traženju alternativa Eduard de Bono je načinio svoju „L- igru“ koja slično šahu omogućava velik broj kombinacija.

Druga De Bonova postavka je da je za kreativnost bitna promjena paradigme. Uspoređuje to s humorom koji uvijek razvija priču po jednom obrascu, a na kraju

⁶ Detaljan opis ovih postupaka vidi kod Pečjak, V. (1989.). *Putovi do ideja*. Ljubljana: Vlastito izdanje.

dolazi do nagle promjene obrasca što izaziva smijeh, vedro raspoloženje i stoga je humor vrlo važan u procesu poticanja kreativnosti. Da bi zorno pokazao kako je promjena paradigme bitna konstruirao je kocku iz dva dijela (slika 3) koju treba napraviti tako da se može sastavljati i rastavljati, a to je moguće ako ne razmišljamo o njoj na uobičajeni način.

Slika 3: De Bonova kocka

U nastavi je ipak najprimjereniji postupak „Šest šešira“ kojim je De Bono simbolički prikazao lateralno ili paralelno mišljenje. Postupak sugerira da u rješavanju nekih problema prilazimo i kao procesu, i emocionalno, i kritički, i optimistički, tražeći informacije, ali i nove ideje. Nije nužno da uvijek koristimo sve pristupe. To će zavistiti od konkretnog problema kojim se bavimo. Moguće je da profesor drži izlaganje o nekoj temi koristeći ove različite pristupe. Može svaka grupa dobiti drugi šešir (to može biti kartica na kojoj je pored slike šešira i opis tog pristupa), a može svaka grupa imati sve pristupe realizirajući neku temu.

Problem u nastavi su i pismeni ispiti koji se uglavnom svode na jedan točan odgovor što je protivno ovoj filozofiji nastave koja potiče kreativnost. Mi smo zato pokušali konstruirati ispite koji su otvoreni za različita rješenja i koji također u rješavanju zahtijevaju kreativan pristup studenata. Tako je jedan od zadataka da studenti opišu ulogu Didaktike u mijenjanju nastavne prakse koristeći postupak „Šest šešira“ ili da Didaktiku definiraju tako da o njoj napišu haiku pjesmu.

Zaključak

Kreativnost u nastavi ima višestruko značenje. Budući da je kreativnost jedna od suštinskih karakteristika čovjeka, humana škola koja teži razvoju svih ljudskih potencijala ima obavezu da potiče kreativnost. Kreativni pojedinci su i značajan činitelj društvenog razvoja pa i opstanka nekog društva pa društvo koje koči kreativnost mlade generacije radi na vlastitom propadanju. Kreativnost pak snažno potiče kvalitetu nastave i čini je neusporedivo učinkovitijom od uobičajene nastave koja

pati od dosade i da bi se uopće odvijala mora se zasnivati na strahu i raznim vrstama pritiska. Posebno značenje ima kreativnost u nastavi na fakultetu, gdje je nažalost i najmanje ima, jer se radi o zrelim ljudima koji su u tim godinama i pozvani da stvaraju, što bi trebala biti jedna od važnih funkcija fakulteta. Kad je riječ o fakultetima koji osposobljavaju buduće učitelje, nastavnike i profesore onda ta nastava mora ne samo teorijski nego i praktično ukazivati na važnost kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu.

Korišteni izvori:

- Anderson, D.R. (2002.). Creative Teachers: Risk, Responsibility, & Love, *Journal of Education*, 183 (1), 33-48.
- Bogнар, L. i Kragulj, S. (2009.). Poticanje kreativnosti budućih učitelja na Učiteljskom fakultetu u Osijeku, *Zbornik A TEHETSEGGONDOZASTOL AZ ELETHOSSZIG TARTO TANULASIG*, Szabadka, str. 177-210.
- Bogнар, L.. i Kragulj, S. (2010.). Kvaliteta nastave na fakultetu, *Život i škola*, LVI (24), 169 – 182.
- Bogнар, L., Whitehead, J., Bogнар, B., Perić-Kraljik, M. i Munk, K.(2009.). Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju/Encouraging creativity in education, *Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje/Collection of papers – a Handbook for Current and Future Teachers*, PROFIL, Zagreb, http://pedagogija.net/kreativnost/knjiga/Encouraging_creativity_in_education_book.pdf
- Capra, F. (1982.). *The Turning Point: Science, Society, and the Rising Culture*, New York.
- De Bono, E. (2008.). *De Bonov tečaj razmišljanja*. Zagreb: Veble Commerce.
- Dryden, G. i Vos, J. (2001.). *Revolucija u učenju: kako promijeniti načina na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.
- Kragulj, S. i Somolanji, I. (2009.). Kreativnost u nastavi budućih učitelja i odgojitelja. U: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju/Encouraging creativity in education, *Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje/Collection of papers – a Handbook for Current and Future Teachers*, str. 67-77. Zagreb: Profil.
- Meyer, H. (2005.). *Što je dobra nastava*. Zagreb: Erudita.
- Maslow, A.H. (1976.). *The Farther Reaches of Human Nature*. New York: Penguin Books.
- Pečjak,V. (1989.). *Putovi do ideja*. Ljubljana: Vlastito izdanje.
- Pürto, J. (2004.). *Understanding Creativity*. Scottsdale, Arizona: Great Potencial Press, Inc.
- Rogers, C.R. (1969.). *Freedom to Learn*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company.
- Rogers, C.R. (1980.). *Away of being*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Simplicio, J.S.C. (2000.). *Teaching Classroom Educators How to Be More Effective and Creative Teachers*, *Education*, 120 (4), 675-681.
- Somolanji, I. i Bogнар, L. (2009.). Kreativnost učitelja u razvijanju kreativnih potencijala učenika, *Zbornik A TEHETSEGGONDOZASTOL AZ ELETHOSSZIG TARTO TANULASIG*, Szabadka, str. 211 – 221.

- Torrance, E. P. (1965.). Rewarding creative behavior: Experiments in classroom creativity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Torrance, E.P. (1974.). Encouraging Creativity in The Classroom. Dubuque, Iowa: Brown Company Publishers.
- Toynbee, A.J. (1934.). A Study of History. Oxford: University Press.
- Treffinger, D.J. (1988.). Components of creativity: Another look. Creative Learning Today, 2 (5), 1-4.
- Treffinger, D., Young, G., Selby, E. i Shepardson C. (2002.). Assessing Creativity: A guide for educators. Storrs, Ct. The National Research Center on the Gifted and Talented. [dostupno na <http://www.creativelearning.com/PDF/AssessCreatReport.pdf>]

Creativity in education

Abstract

There are numerous theoretical approaches to creativity, but the paper focuses on three of them: the concept of creativity as a mental disorder, the concept of creativity as the essence of a self-actualized human being and the social approach to creativity. Historically speaking, the relationship between school and creativity was far from ideal, and many school critics still emphasize that school has counterproductive effect on creativity. The reason for this lies in the general organization of the learning process in schools, and educational philosophy that is focused on the convergent way of thinking and the existence of "only one correct answer", which are not correspondent with the creativity process. Nowadays creativity is becoming increasingly recognized as a means for personal growth, as well as for social progress and survival of the community. Creative teaching should be based on the changed social relations among teachers and students through encouraging students to ask unusual questions and show initiative, by showing them that not every problem is already solved and by allowing them to make mistakes. In addition, it is required to apply methods and techniques that promote creativity. It is especially important to educate prospective teachers in creativity stimulating ways in order to provide a model for them to organize their own classroom activities as teachers.

Key words: teaching in school, teaching on university, notion of creativity, importance of creativity, creativity encouraging methods